

K. HORVÁTH ZSOLT

EX OCCIDENTE LUX

Occidentalizmus az 1970-es évek magyar társadalmi képzetében

I. Változó tájékoztatás- és szórakoztatáspolitikai

■ E hasábocon eddig, több folytatásban azt vizsgáltuk, hogy a Nyugat mint olyan hogyan, mennyiben, milyen médiumokon és tudásformákon keresztül határozta meg a magyar kultúrát általában, illetve annak egy szeletét, az avantgárd szubkultúrát konkrétan. Ugyanakkor bármennyire is kedves ez a kutatási téma e sorok írójának, nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a magyar társadalom jóval szélesebb spektrumát hatotta át a Nyugatról való gondolkodás, sőt képzelődés.

Azért a képzelet, a képzetrendszer fogalmait állítjuk itt a vizsgálat középpontjába, mert az 1956 után berendezkedő Kádár-rezsim ugyan lassan, fokozatosan és igen szűrtén, nagy óvatossággal kiengedte egyes állampolgárait Nyugatra, ám aránytévesztés volna figyelmen kívül hagyni azt a társadalmi tényt, hogy a magyar társadalom többségének ez nem személyes *tapasztalat* volt, inkább egyfajta beszédmód. A Nyugat tehát: beszámoló, anekdota egy-egy ismerőstől, rokontól, aki járt a vasfüggönyön túl, vagy – s nyilván ez volt az általánosabb – egy képzet, melyet az akkor kiszélesedő mediális lehetőségek révén kaptak. Az 1956 után újragondolt és óvatosan kiépített „új” tájékoztatáspolitikai ugyanis, melyet Kalmár Melinda ugyancsak találóan „szimulált nyilvánosság” nevezett, nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy más, árnyaltabb viszonyt, beszérendet vezessen be, mint a Rákosi-korszak az „ellenség” fogalmára épülő fundamentális ideológiája és kommunikációja. Ez nemcsak tartalmi, de formai következményekkel is járt, amennyiben a Révai által

uralt korábbi, voltaképpen aufklérista, az irodalmat a centrumba állító művelődéspolitikát felváltotta a modern sajtóra összpontosító tájékoztatás. Az ideológiai szempontokkal ugyan, de mégiscsak esztétizáló kultúra-szemléletet felváltotta egy korszerűbb, a modern sajtó lehetőségeit kihasználó ideológia-termelés, mely az ideológiát magát sem doktriner természetűnek gondolta el, de nyitottabb, dialogikusabb jellegűnek, mely a politikai-formatív szempontok mellett bizonyos mértékben megfelel a társadalom elvárásainak is. Illő hangsúlyoznunk, hogy ez az átalakulás nem lineáris módon, nem egyik napról a másikra ment végbe, s a legkevésbé sem fekete-fehér jellegű volt, sokkal inkább hangsúlyozandó a *folyamat*jelleg. Ezt nevezi, némi malíciával, Kalmár „módszerváltásnak”.¹

E váltás jegyében nemcsak a sajtó struktúrája, beszérendje változott meg, de tematikailag is fontos különbségekre figyelhetünk fel. Farkas Attila Márton és Mund Katalin kutatása arra mutatott rá, hogy néhány szereplőn, figurán keresztül a Nyugatot igyekezett adott esetben pozitív színben feltüntetni a korszak médiája – ez a jelenség azonban csak az 1960-as évek derekától válik általánossá. Hangsúlyozandó, hogy ez nem azt jelenti, hogy a Nyugat egyik pillanatról a másikra előjelet váltott, s ellenségből egy csapásra barátta lényegült volna át, csak annyiról van szó, hogy polarizálódik a Nyugat képe, amennyiben a sajtó (és mögötte persze a tájékoztatáspolitikai stratégiája) különbséget tesz annak „jó” és „rossz” formája között. Ám ez a különbségtétel sem elsősorban politikai értékeket hangsúlyoz, inkább az életvitel *morális* imperatívuszára

összpontosít. A huliganizmus, a deviancia, a züllöttség, a dologkerülő magatartás természetesen abszolút negatív példaként jelenik meg, ugyanakkor a sajtómunkások igyekeznek árnyalni az illuzórikus Nyugat-képet, mikor a szegény szicíliai parasztról vagy az állását veszített munkásról számolnak be. Párizs csillogása, gazdagsága mellett szót ejtenek a Pompejiben a turistákat a hátukon szállító, „lealacsonyító” munkáról, melynek végkövetkeztetése: *ez is a kapitalizmus*.² A beszédrend átalakulásának stratégiai jellegzetessége, hogy nem tagadni óhajtja a nyugati országok gazdagságát, hanem polarizálni igyekszik e képet, emfatikus módon tárgyalni a kapitalizmus amúgy evidens problémáit (ott is van szegénység, nagyobbak a társadalmi egyenlőtlenségek, munkanélküliség stb.), s ezáltal feloldani törekszik egy addig antagonisztikusnak ábrázolt ellentétet: a szocializmus és a kapitalizmus aszimmetrikus ellenfogalmait.

Nem számolva most a Nyugatra ún. „ablakot” kapó keveseket, a magyar társadalom többségének a sajtóbeszámolókon túl volt egy igen fontos vonatkoztatási pontja: a hazánkba érkezett nyugati turista, aki megtestesítette az Idegent és a Nyugatot magát. (Vágyott Nyugatnak számított geopolitikai értelemben minden ország, mely *nem* tartozott a szocialista tömbhöz, tehát Béctől Los Angelesig és Görögországtól Ausztráliáig minden, függetlenül annak geográfiai elhelyezkedésétől.) Az idegen figurája azért módfelett fontos számunkra, mert – ahogyan Georg Simmel rámutatott – ő az, aki jelenlétével *megszünteti* a távolságot, elhozza ide azt, ami nem idetartozik, nem innen való. Másképpen fogalmazva, személyével, megjelenésével egyszerre testesíti meg a távot és a közelit.³ Alfred Schütz olyképpen fűzi tovább e gondolatmenetet, hogy az idegen megjelenésével felsérti a korábban rögzült mindennapi normák és jelentések rendszerét, ezért – kicsit sarkosan fogalmazva – irritáló elem.⁴ Míg Simmel a kereskedő, Schütz pedig a bevándorló figurájából indult ki, addig az ebből a hagyományból táplálkozó s az 1960 utáni magyar nagyjátékfilmek idegenképét vizsgáló szociológus, Erőss Gábor arra a következtetésre jutott,

hogy e műfaj alapvetően *befogadó* jellegű. Ez annyit tesz, hogy az idegenek mozgóképes reprezentációja trendszerűen pozitív.⁵ Miben állhat e sajátosság?

II. A valóság nem elég! Beleképzés, túlinterpretálás, occidentalizmus

■ A válasz valahol az „occidentalizmus”, a Nyugatról felépített, túlnyomórészt nem tapasztalaton alapuló, hanem képzeleti úton, a beleképzés jelensége révén előállított kollektív reprezentációban keresendő, mely – mint utaltunk rá a korábbi részekben is, különböző formákban, de – meghatározója volt a magyar önképnek. Az occidentalizmus tehát egy a társadalmi képzeletben a Nyugatról felépített képzet és beszédrend, mely ebben az időszakban azért volt ilyen virulens, mert egyfelől a fogyasztás szabadsága és a gazdagság illúziója mellett horgonyozta le vágyott célkitűzéseit, másfelől pedig azért, mert a Kádár-korszak tájékoztatáspolitikája ügyesen, de *mégsem elégségesen* csepegtette az információkat. Az M. Topits Judit által készített *Üzemi baleset* című dokumentumfilm ugyancsak plasztikusan mutatja be azoknak az információelhallgatásoknak, – eltorzításoknak vagy éppenséggel aluinterpertált híreknek a történetét (Vályi Péter miniszterelnök-helyettes tragikus balesete, Rákosi Mátyás temetése, repülőgép-baleset a Szovjetunióban etc.), melyek felkorbácsolták a magyar társadalom képzeletét.⁶ Módszerváltás ide, tájékoztatáspolitikai nyitás oda, azt azért senki sem vehette egészen komolyan, hogy most már *mindent* el lehet mondani, *mindenről* lehet beszélni; a nyomtatott szónak nem lett nagyságrendekkel nagyobb a hitele, mint 1956 előtt volt, s ez – mint Rajk László is utal rá – egyszerűen felülértékeltte, felülpozicionálta az uralhatatlan szóbeliséget.⁷ A korlátozott kommunikáció, a szimulált nyilvánosság ugyanis pont azt érte el, hogy a magyar társadalom *túlinterpertálta* ezeket az eseményeket, s összeküvést, politikai gyilkosságot látott minden lehetséges balesetben. Egyszerűbben fogalmazva: *a valóság nem volt elég*. Az a típusú információmegvonás, -csepegtetés tehát nem belenyugvással jár, hanem a társa-

dalmi képzelet felszításával. Jó példa erre, hogy húsz évvel a rendszerváltás után még mindig izgatja az újságírókat, hogy tulajdonképpen mi történt Vályival, vagy hogy ki ölte meg Miskolcon Labancz Annát, illetve hogyan halt meg Elbert János a Balaton partján?⁸

Ebben az értelemben azt is mondhatjuk, hogy a – többnyire leegyszerűsített túlzásokban fogalmazó – képzelet a társadalmi valóság része, amennyiben – mint Mannheim Károly inkongruencia fogalma óta tudjuk –, az egyének nemcsak a részvétellel, de a meg nem felelés, az eltérés igényével is kapcsolatban állnak a társadalmi valósággal.⁹ A képzelgés, a hozzáadás, a felülértékelés, a túlzásokban fogalmazás tehát ebben a társadalomtörténeti kontextusban szerves része annak a valóságnak, melyhez képest fogalmazza meg magát egy öntudat. Szemben tehát a mai bulvár- és tabloid-újságírás szenzáció- és hírtermelő jellegével, az 1970-es évek – történeti értelemben vett – bulvárija nem engedhette meg magának, hogy kitárgyalja ezeket az ügyeket, s ezzel kielégítse a szenzáció- és botrányéhes közönség igényeit – így maradt a felfokozott másodlagos szóbeliség: a legendárium. Ezt a legkevésbé sem negatív, morális felhanggal állítjuk, hanem inkább abban a tekintetben tartjuk fontosnak, ahogyan a kortárs médiakutatás ezek normaképző erejéről állít: felmutatja a bűnt, megnevezi a bűnöst, s ezzel helyreállítja a közösség morális rendjét.¹⁰ A Nyugatról való gondolkodás és képzelődés persze más-más szociokulturális foratókönyv szerint és eltérő célokkal valósult meg a kritikai értelmiségnél és a sarki „maszek” zöldségesnél (hogy a Kádár-korszak szótárának csak egyetlen sajátos fogalmát említsük), ugyanakkor közös volt az elzártág élménye. Így – fogalmaz György Péter – „az occidentalizmus szabályainak megfelelően kialakítottuk saját Nyugat-képünket, saját összeesküvéselmélet és foratókönyvünk, perspektivikus világunk enyészpontja determinációjának engedve, annak megfelelően értelmeztünk mindenfelét – tücsköt-bogarat –, amit »onnan« tudtunk meg. Értelmezési keretünk jóvátételmentlen mértékben a *saját világunk bélyegét* viselte magán, s legtöbbször sejtel-

münk sem volt arról, hogy milyen súlyosan és mélységesen értjük félre annak a világnak a törvényeit, amelyre egyrészt vágytunk, másrészt féltünk, amelynek részei kívántunk lenni, s amelynek rokonságára oly büszkék is tudtunk lenni”.¹¹

Visszakanyarodva tehát az idegen kérdésre, azt a megállapítást tehetjük, hogy a nyugatról érkezett idegen egészen egyszerűen *megtestesítette* a vágyott occidenst, közeli, elérhetővé tette azt az – információmanipulálás miatt előállt – illúziót, melyet a magyar társadalom a fogvasztásról és a gazdagságról ápolt.¹² Nem irritáló ez az idegen, mint Schütznel, sokkal inkább irigvelt, mert annak a bizonyos másik világnak a küldötte. Az idegen figuráján belül pedig egy újabb kontextuális sajátosság az úgynevezett „disszidens”, az „idegenbe szakadt hazánkfia”, aki oscillál az insider és az outsider között. Nos, a fentebb érintett polarizáló tájékoztatáspolitikai itt sem egyenmősített, sőt kifejezetten különbséget tett a jó és a rossz disszidens között.

III. Az „idegenség” emlékezetpolitikája

■ A magyar politika- és társadalomtörténet több nagy kirajzási hullámot is ismer a 19–20. században: ezek csak annyiban fontosabbak, mint a szórványos, egyéni emigrációk, mert társadalompolitikai értelemben valamilyen formában egy rezsime felelősséggel és magyarázattal tartozik azért, hogy gazdasági és/vagy politikai okokból – az állampolgárai tömegesen nem tudnak a fenntartósága alatt megélni. A Kádár-rendszer esetében e nagy és megmagyarázásra váró kirajzási hullámot természetesen az 1956-ban és közvetlenül utána megvalósult disszidálás jelentette, mely a hidegháború retorikájából fakadóan nemcsak társadalmi, de kifejezetten politikai kérdéssé lényegült.¹³ A rendszer politikai logikájából következett, hogy amennyiben a jó és a rossz disszidens között minőségi különbséget teszünk, úgy per definitionem rossz az 1956-ban vagy közvetlenül utána menekülő személy, míg – egyéb kritériumoknak megfelelően – *jónak minősülhet* az, aki 1919–1920-ban (tömegesen) vagy a két háború közötti időszakban

(inkább egyénileg) menekült el Magyarországról, mivel a Horthy-rendszer végig az antitézist testesítette meg. Az 1860-as évektől kezdődő s egészen az első háború idejéig nyúló kirajzást azért nem említem itt, mert az 1960–1970-es évek kontextusához képest túlzottan régen történtek, s így elhalványult, hacsak teljesen fel nem számolódott a kommunikatív és a kulturális emlékezet szövetében.

Sasvári Edit újabb kutatásaiból és szíves szóbeli közléséből tudom, hogy a korszakban ugyancsak nagy figyelmet fordított a kádári kultúrapolitika arra, hogy a rendszerrel rokonszenvező, külföldön élő (értelemszerűen nem 1956-os emigráns) művészeket beemelje a magyar képzőművészeti kánonba, s ezzel egyúttal a szélesebb nyilvánosság előtt igazolja idegenbarát magatartását. E törekvések egyik legizgalmasabb fejezete Amerigo Tot hazahívása és a megrendelések révén a magyar képzőművészeti életbe való integrálása volt, melyet újabban a budapesti Ludwig Múzeum kiállítása és katalógusa dolgozott fel módszeresen. A nagy felhőborodást és erős kritikai visszhangot kiváltó kiállítás azért volt kifejezetten úttörő szellemű, mert valójában nem Amerigo Totról magáról szólt, hanem a fentebb vázolt, Kádár-kori „jó” emigránsművész *ideáltípusát* modellezte. A szobrászt nem ragadta ki a kontextusból, nem esztétikai tárgyként kezelte az *œuvre*-öt, hanem épp ellenkezőleg: a művészetpolitikai és ideológiai környezet emphatikus bemutatásával óhajtott rámutatni a korszak sajátos művészet- és emigránsfelfogására.¹⁴

A Fehérvárcsurgón született Tóth Imre ugyanis a Munka-kör környékéről vándorolt ki 1931-ben Németországba, ahol is fél évre bentlakásos felvételt nyert a dessau Bauhausba. A náci hatalomátvételt követően letartóztatják, internálják, s innen csak szökve tud Olaszországba jutni, ahol hosszabb távon marad is, s végül a háborút követően sikeres, ismert és hivatalosan is elismert művészé válik. 1969-ben a Magyar Képzőművészek Szövetségének választmányára kérte a minisztériumtól, hogy a szervezet Tot mellett Victor Vasarelyt is elfogadhassa tiszteletbeli tagnak. Ez a pusztán for-

málisnak tetsző aktus azonban éppenséggel annak az emigránspolitikának egyik igen fontos mozzanata, melyet fentebb kivonatoltunk, s melyet a korszak kutatásának a jövőben nyilván jóval alaposabban fel kellene tárnia. Vajon mikor kezdődött? Beleíródik a folyamatba már – hogy egy egészen más kulturális regiszterből említsünk példát – az 1938-ban távozott jeles kabarészerző, Vadnai László 1960/1961-es nyilvános, fellépésekkel átszőtt hazalátogatása is, amikor nyíltan, bár kritikusan beszélt arról, ami az Egyesült Államokban jó, és arról is, ami Magyarországon rossz? Vajon a televízió szilveszteri műsorában elhangzott mondatai vagy a Hacsak és Sajó újabb jelenetei mennyiben befolyásolták a magyar társadalom Nyugatról alkotott elképzeléseit? Összegezve: vajon hány jó emigráns művész, előadó érkezett ekkor – ha csak időlegesen is – Magyarországra, hogy megszüntesse, de legalábbis csökkentse a Nyugat (és a Fal mögött zárt) Kelet közötti – simmeli értelemben vett – távolságot?

Talán nem képrombolás, hogy e dolgozat címéül választott fordulat, csakúgy, mint a sorozat címe: megfordítás és ellentételezés. Az „ex oriente lux” kifejezés – az evangélium visszanyúló hagyománya (Máté 24, 27) – arra a gondolkodásmódra utal mindmáig, mely a Keletben valamiféle magasabb spiritualitást, valamennyi nagy valóság otthonát látja, mely így egyfajta mélyebb, civilizatorikus tudásnak az alapja; ezzel állítható szembe a felszínes, materiális nyugati világ, s azt hiszem, innen a két ellenponthoz kötött metafora világos és érthető. A „keletről jó a fény” gondolata természetesen óriási hatást gyakorolt a nyugati világra, E. W. Said orientalizmusa e hatást célozza feltárni,¹⁵ a 19. század második felében meginduló tudományos kutatások (antropológia, régészet, orientalisztika stb.) pedig akarva-akaratlanul ebből a szemléletből nőttek ki. Hagyományosan Friedrich Delitzsch nevéhez szokás ezt kötni, aki az ókori közel-keleti ásatások beindulásával, *Babel und Bibel* című előadásával továbbfejlesztette elméletét. Ennek lényege az volt, hogy a babilóniai ásatások eredményeit összevetette a bibliai szövegkörpusszal, s az

előbbi fényében az utóbbi csak halvány másolatnak, maradványnak tűnt; ez vezette el Delitzschet, majd nyomában Wincklert az ún. „pánbabilonizmus” eszméjéhez, mely gyakorlatilag minden jelentős kulturális teljesítményt a Tigris és az Eufrátesz vidékére vezetett vissza. Ezeket a jellegzetesen a 19–20. század fordulójára jellemző gondolkodási alakzatokat azért volt érdemes kivonatossan felidézni, mert valójában a szimbolikus földrajzban megtestesülő *tudásszociológiai formák, jelentéstulajdonítások* ezek, melyek többet árulnak el arról, aki létrehozza őket, mint arról, akiről (elvben) szólnak. A diffuzionizmus működését, merthogy kimondatlanul is erről van szó, olyképpen illeti kritikával maró bírálatában Claude Lévi-Strauss, hogy az „ki fog szemelni egyet a megfigyelt típusok közül – szokás szerint a leggazdagabbat és a legösszetettebbet – mint az intézmény ősfelméjének képviselőjét, eredetét pedig a világnak arra a pontjára tűzi ki, ahol a legjobb példája található, mondván, hogy a többi forma a közös otthonból kiindult vándorlások és kölcsönzések eredménye”.¹⁶ A diffuzionizmus tehát egy olyan duális világban gondolkodik, melyet minimum a strukturalizmus időszaka óta elutasít a társadalomtudomány, ám ettől mint gondolkodási forma még fennmaradt, s bizonyos időszakokban ugyancsak vonzóvá vált a mindig egyszerű, bináris rendszerekben gondolkodó társadalmi képzet számára.

Ennek megfordítása természetesen az „ex occidente lux”,¹⁷ mely mint a társadalmi képzeletre mint tudásszociológiai figurára tekint, s mely azokat a formákat, médiumokat keresi, kutatja, amelyekben az occidentalizmus, vagyis a Kelet Nyugatról való tu-

dása, pró vagy kontra, testet öltött. Az itt bevezetett fogalmakat, tematikákat fogjuk tehát e sorozat további részeinek keretei között vizsgálni, mely műfajilag az 1970-es évek populáris médiájának egyes darabjait elemzi majd. Azért ezt az évtizedet és ezt a médiumot választottuk kutatási terepként, merthogy ebben az időszakban már rögzültek és rutinizálódtak a hatvanas évek második felének fentebb kivonatolt tájékoztatás-, szórakoztatás- és emigránspolitikai elvei, ám még jóval kevésbé érezhető rajta az 1980-as évtized ideológiai bomlása és társadalmi anómiaja. Így kerül tehát a továbbiakban terítékre Nepp József és Ternovszky Béla *Vakáción a Mészga család* (1978) című animációs sorozata, a Szamos Rudolf regényéből adaptált és Nemere László által jegyzett *Kántor* (1976) című szocialista krimi, a Berkes Péter ifjúsági regényéből készült, Fejér Tamás által jegyzett *Az öreg bánya titka* (1972), illetve a korszak mesternarratívájaként is értelmezhető, Fejes Endre által írt s Szőnyi G. Sándor által a televízióra adaptált *Jó estét nyár, jó estét szerelem* (1971) című alkotás. A populáris médiának ezek az alkotási képletei pedig azért mérvadóak a társadalmi képzet működésmódjának vizsgálatához, mert a hetvenes évtizedben elterjedtsége révén a televízióban feltűnő, bár mindvégig módjával adagolt populáris kultúra az egyik legfontosabb *normaképző* közvetítő volt. Ha az „idegen” és a határ fogalmaira összpontosítva az e művek mögött munkáló tudásról és képzeletről gondolkodunk, ha feltárjuk készítésük, adaptációs módjuk körülményeit, úgy akaratlanul is rákérdezzünk a képzet mint kollektív reprezentáció elemeire, céljaira és működésének stratégiáira.

■ JEGYZETEK

1. Kalmár Melinda: Ennivaló és hozomány. A kora kádárizmus ideológiája. Magvető, Bp., 1998.
2. Farkas Attila Márton – Mund Katalin: A Nyugat a Kádár-kor sajtójában. Hálózati közlés: <http://hps.elte.hu/~km/nyugats.pdf> (2010. 06. 01.).
3. Georg Simmel: Exkurzus az idegenről. In: *Idegen. Variációk Simmeltől Derridáig.* (Szerk. Biczó Gábor) Csokonai, Debrecen, 2004. 56-60.
4. Alfred Schütz: Az idegen. In: *A fenomenológia a társadalomtudományokban.* (Szerk. Hernádi Miklós) Gondolat, Bp., 1984. 405-413.
5. Eröss Gábor: Az idegen, filmnyelven szólva. Külföldiek és kisebbségek a magyar filmben (1960-2005). Regio 2005. 4. 77-129.
6. M. Topits Judit: Üzemi baleset. Történetek a Kádár-korszak tájékoztatáspolitikájáról. Dokumentumfilm. 2004.
7. Rajk László: Amikor a folyó belelép, ahelyett hogy lábjegyzet maradna... In: *Művészet és hatalom: a Kádár-korszak művészete.* (Szerk. Kisantal T.- Menyhért A.) JAK – L'Harmattan, Bp., 2005. 79-82.

8. A teljesség igénye nélkül lásd Palágyi Edit: Vályi Péter halála: zuhant vagy lökték? Szabad Föld Online, 2009. március 11. (<http://www.szabadfold.hu/cikk?17214> – 2010. 06. 01.); Buják Attila: Ügynök minden kilométerkőnél. Öngyilkosságok, leszámolások a Kádár-korban. (<http://www.168ora.hu/cikk.php?id=5472&prln:t=1> - 2010. 06. 01.) 168 Óra Online, 2006. július 6.; Odze György: A halál oka: politikai gyilkosság. Mérték Kiadó, Bp., 2006; Asperján György: A Labancz Anna-gyilkosság. Aspy Stúdió Kiadó, Bp., 2006.
9. Mannheim Károly: Ideológia és utópia. Atlantisz, Bp., 1996, valamint Paul Ricœur: L'idéologie et l'utopie. Seuil, Paris, 1997, különösen a bevezető.
10. Császi Lajos: Tévéeország és morális pánik, Új Mandátum, Bp., 2003.
11. György Péter: Az ó-új világ. Magvető, Bp., 1997. 101.
12. Természetesen ez nem magyar különösség, az oroszoknál ugyanígy megfigyelhető ez, lásd Dina Khapaeva: L'Occident sera demain. Annales H.S.S. 1995. 6. 1259-1270. A szerző ugyanakkor megkülönbözteti az – elsősorban az értelmiséget jellemző – occidentofiliát az olyan populárisabb képzetrendszerektől, mint az occidentalizmus. Ez a különbségtétel a magyar kontextusban is kívánatos.
13. KSH-jelentés az 1956-os disszidálásról. Az illegálisan külföldre távozott személyek főbb adatai, 1956. október 23.–1957. április 30. Regio 1991. 4. 174–211. Mint ekkor a szerkesztő írta: „A Központi Statisztikai Hivatal 1957 elején részletes jelentést készített a disszidensekről. A felmérés egészen az 1989-es fordulatig szigorúan titkos dokumentum volt. Illetéktelenek, közöttük kutatók sem láthatták. A gazdag anyagból annak idején csak egy kisebb részletet közöltek a KSH egyik szűk körben terjesztett kiadványában, a Statisztikai Havi Közlemények 1957. 4. számában. Az 56-os magyar menekültek demográfiai, társadalmi adatait eddig leginkább az osztrák belügyi források alapján, elsősorban Szépfalusi István: Lássátok és halljátok egymást! (EPMSZE, Bern, 1980.) című könyve nyomán ismerjük. Az általa közzétett adatok mellett rendelkezésünkre áll még néhány, az egyes befogadó országokban megjelent szórványos adatsor, de az 56-os kivándorlásról – jöllehet az a nemzetközi migráció történetének is egy kivételes jelensége –, a kellesténél jóval kevesebbet tudunk.” Természetesen ma már jóval gazdagabb az erről szóló irodalom, az 1956-os Intézet honlapja bővebb könyvészeti tájékoztatást nyújt a témáról: <http://www.rev.hu/portal/page/portal/rev/bibliografia/6emigracio> (2010. 06. 01.)
14. Sasvári Edit: Fából vaskarika. Marxista önmegvalósítás helyett kapitalista import – nemzeti alapon. In: Amerigo Tot – párhuzamos konstrukciók. (Szerk. Kürti Emese - Mélyi József) Ludwig Múzeum, Bp., 2009. 19-27. A gazdag recepcióból lásd György Péter: A Kádár-korszak emlékezete. Amerigo Tot – párhuzamos konstrukciók. Élet és Irodalom 2009. december 11. 6, valamint e lap hasábjain Sziller Dalma: Amerigo Tot: emlékezet és történelem között. Korunk 2010. 06. 88-91.
15. Edward W. Said: Orientalizmus. (Ford. Péri Benedek) Európa, Bp., 2000. Itt lehet megjegyezni, hogy szemben a palesztin tudós orientalizmus-fogalmával, melyet a Nyugat Keletről való gondolkodásmódjaként határoz meg, s mely kifejezetten hierarchikus természetű az utóbbi rovására, az ebben az esszében használt occidentalizmus konceptus nem rendelkezik saidi értelemben a tudás és a hatalom összefonódásával.
16. Claude Lévi-Strauss: Bevezetés: történelem és etnológia. (Ford. Saly Noémi) In: Strukturális antropológia. I. Osiris, Bp., 2001. 21.
17. Egészen más kontextusban, de e megfordítást, mint Vörös Boldizsár rámutatott, már a Tanácsközösség idején is használták élclapokban, természetesen egészen más céllal és hangnemben. A Borszem Jankó 1919. február 9-i száma ugyanezzel a felirattal közöl karikatúrát, melyen a napkorong alakba írt Wilson elnök elolvastja a hóna alatt „imperializmus” feliratú lapátot tartó Poincaré-hőmebert. Lásd Vörös Boldizsár: Különböző politikai rendszerek – hasonlóan humoros alkotások? 1919 fordulatai viccekben és karikatúrákban. Médiakutató 2009. tél. http://www.mediakutato.hu/cikk/2009_04_tel/03_politikai_vicc_1919_tanacskozarsasag/01.html (2010. 06. 08.)

